

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

İÇİMİZDEKİ ZÜBÜK

Araştırma Sorusu: Devletin eksik varlığından kaynaklanan boşluğun İbrahim Zübükzade'nin kimliğinde tamamlanması nasıl ele alınmıştır?

Ders: Türkçe A, Kategori 2

Sözcük Sayısı: 4142

İçindekiler

1. Giriş

2. Devlet Otoritesi Boşluğunun Topluma Etkisi

2. 1. Gelişmekte Olan Bölgelerdeki Devlet Otoritesi

2. 2.Zübük'ün Doğuşu

3. Devlet Otoritesi Boşluğunun Bireye Etkisi

3. 1.Devlet Otoritesi Boşluğunun İbrahim Zübükzade'ye Etkisi

3. 2.İbrahim Zübükzade Kimliğinde Verilen Zübük Olgusu

3. 3.Devlet Otoritesi Boşluğunun Almanca Öğretmenine Etkisi

4. Sonuç

5. Kaynakça

1. Giriş

Aziz Nesin'in "Zübük" adlı romanı, cumhuriyetin ilanı sonrasında devletin hiçbir koşulda gelip denetlemediği ve halkın şikayetlerini dinlemediği Türkiye-İran transit yolu üzerinde bulunan unutulmuş bir Doğu ilçesinde geçmektedir. Türkiye'nin çok partili hayata geçişiyle birlikte içinde bulunduğu yozlaşma durumu ve birey-toplum çatışması kara mizah aracılığıyla cehalete terk edilen toplumsal anlayışa yapılan bir eleştiri olarak ele alınmıştır. Yapıtta bu duruma dikkat çeken 22 bölümün her birinde farklı bir figürün başından geçen olaylar ve durumlar bu eleştiriye ortaya koymuştur.

Yazar, devlet otoritesinin zayıflığından ötürü çevresinin kolay aldatılabilmesinden yola çıkarak belediye başkanlığına ardından da milletvekilliğine yükselen açığız İbrahim Zübükzade'nin maceralarını trajikomik bir üslupla ele almıştır. Yapıt boyunca halkın saflığından yararlanan kurnaz kişiler ve bu duruma bir müdahalede bulunmayan devlet olgusu eleştirel bir tutumla ele alınmıştır. Yapıtın sonlarına gelinliğinde ise insanların bu duruma giderek nasıl alıştığına ve bu nedenle bu sorunun çözülemediğine dikkat çekilmiştir.

Yapıtın geçtiği uzamda ortaokuldan daha yetkin bir eğitim kurumu olmadığından orada bulunan çocukların çoğu ortaokuldan sonra eğitimlerini sürdürememişlerdir. Eğitimin önemini kavrayamamış ebeveynler de çocuklarının eğitime destek olmadığından ilçede yaşayan halk eğitimsiz, cahildir. Halk, eğitimi ve eğitimle ilgili her türlü uygulamayı ikinci hatta üçüncü planda görmekte ve önceliklerini din olgusu gibi kendileri için daha ulaşılabilir, hayatlarına daha kolay uyarlanabilir konulara çevirmişlerdir. Kasaba sakinlerinin öncelik seçimleri Avukat Burhan Bey'in okul açmak için kasaba halkını ikna etmeye ve para toplamaya çalıştığı bölümde yer alan "Burhan Bey, anlaşılıyor ki, okulu bahane gösterip kasabamıza bir cami-i şerif inşasına

mani olmak istiyorlar. Okul okul der durur... Müslümanlar bunun bahane olduğunu anlamaz mı¹?” (Zübük,192) cümlelerinde eğitimle ilgili projeleri sadece kendilerine göre hayatın asıl anlamı ve önemi olan dine bir engel olarak görmeleriyle okura sunulmuştur. Asıl önemli olanın bilgili ve eğitilmiş olmak olduğunu kavrayamadıkları açıkça ifade edilmiştir. Eğitimin önemini ve gerekliliğini kavrayamamış olan halk sadece hayatını idame ettirebilecek ölçüde bilgiye ihtiyaç duyduğu için bu durum halkın kendi kasabaları dışında gelişen olaylara tamamen yabancı kalmasına yol açmıştır. Onların çevrelerindeki gelişmelerden uzak kalışları çocuklarına da yansımıştır. Yazar halkın eğitimsiz ve bilgisiz oluşunun, halkın dünyayı ve olayları anlayabilme durumunu da engellediği için tepki vermekte de zayıf olduğunu yapıtta yer alan “Gel gör ki, bizim bu ölü toprağı serpilmiş yerde dünyadan haberimiz mi var²!”. (Zübük, 142) ifadesiyle aktarmıştır.

Devlet, tepkisizliklerinden ve dış dünyayla herhangi bir etkileşime girmeden, kendi hallerinde sürdürdükleri yaşantıdan dolayı unutulmuş olan halkın varlığından haberdar değildir ve halkın sesine de kulak tıkamıştır. Böylelikle halkın yardım arayışındaki sesi giderek kısılmış, halk sorunlarına çoğunlukla kendi çözüm bulmaya çalışmış ya da kaymakam gibi yetkili kişiler aracılığıyla şikayetlerini devlete iletmeyi denemişlerdir. Halkın içine düştüğü bu çaresizlik halk arasında genel yapıya göre az da olsa okumuş olan ve kurnaz bir kişiliğe sahip olan İbrahim Zübükzade'nin aklını kullanarak devletin otorite eksikliğini ve halkın cehaletini lehine kullanmasına ve yapıt boyunca halkı türlü yollarla dolandırmasına neden olmuştur. Yazar böylelikle otorite eksikliğini halka yaşatabileceği ekonomik zorluklara dikkat çekmiştir.

¹ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

² Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

Yazar kurguda, bir devlet otoritesinde olması gereken durumu ortaya koymuştur. Yazara göre devlet, halkın sesini duyurabileceği bir mercii olmalıdır. Bu durum yazarın yapıt boyunca topluma karşı sürdürdüğü eleştirel tutumla öne çıkardığı sosyal devlet algısıyla verilmiştir. Böylelikle yazar, devletin varlığının ve gücünün halka olumlu biçimde yansıtılması gerektiği gerçeğine dikkat çekmiştir. Buna karşın devletin küçük kasabalara karşı sergilediği vurduymaz tutumundan yola çıkarak devletin kurguda geçen uzamda, halkın bu gücü yararına göremediği belirtilmiştir. Devletle halk arasındaki kopukluk da halkın sosyal devlet kavramını tam anlamıyla kavramasını zorlaştırmıştır ve bu konuda bilinçlenebilmesini engellemiştir, sorun bu şekilde de devamlılığını sürdürmüştür ve yazar yöneticilerin yaklaşımlarının bu şekilde devam edeceği durumunu ortaya koymuştur.

2. Devlet Otorite Boşluğunun Topluma Etkisi

2. 1.Doğu Toplumlarındaki Devlet Otoritesi Ve Bu Otoritenin Topluma Etkisi

Aziz Nesin'in "Zübük" adlı yapıtı Türkiye-İran transit yolu üzerinde bulunan bir Doğu ilçesinde geçmektedir ve yazar bu uzamdan yola çıkarak gelişmemiş ya da gelişmekte olan bölgelerdeki otorite eksikliğini göstermiştir. Yazarın, yaşanan türlü dolandırıcılık olayları ve yapıtta yer alan karakterler üzerinden ele alınan bölge halkına dair yaklaşımı şu şekildedir: Bu ilçelerde yaşayan halk eğitimsizdir, bilgisizdir ve bu bilgisizliğinin farkındadır buna karşın ilçede bilinçli kimselerin bulunmaması dolayısıyla bu durum değişmemekte, halk eğitim ve bilgi anlamında gelişmemektedir. Devletin kalkınmak için yaptığı hizmetlerden ve yatırımlardan faydalanamamıştır, dış dünyayla, diğer kentlerle ya da kasabalarla olan iletişimi ve etkileşimi sınırlıdır. Sosyal devletin ne demek olduğu bilincinden uzak olan halk, kendi küçük dünyasında yaşamıştır ve devlet kurumunu, yönetim gücünü yanlış anlamıştır.

Yazar, kurguda halkı oluşturan çeşitli figürlerden yola çıkarak halkın eğitim seviyesinin, kendi önceliklerinden ötürü, ne kadar düşük olduğunu göstermiştir. Halkın öncelik seçimlerini uzam içerisindeki koşullar belirlemiştir. Yaşamlarını idame ettirebileri için gerekli ekonomik ve sosyal şartların sağlanmaması çünkü devletin kasabayı denetlememesi ve yapıt boyunca okuyucuya sunulan sosyal devlet olgusuna aykırı olarak hareket edişi yapıtta Çiftverenoğlu ve Hamza Bey arasında geçen bir konuşmanın arasında yer verilen “Biz köprüyü sel aldı demeyeydik, köprü yapılır mıydı³?” (Zübük, 199) sözleriyle ifade edilmektedir. Köprü hayvancılık ve ticaret gibi temel geçim kaynaklarına sahip bir kasaba halkının ulaşımı için büyük önem arz etmesine rağmen uzam koşulları herhangi bir denetlemeye tabii tutulmamış, halkın hayat şartları incelenmemiştir. Bu durum neticesinde halk için okuma yazma, sorgulama ve eğitim birer ihtiyaç değil lüks konumuna düşmüştür. Bu durum karşısında harekete geçmelerini de engellemiştir. Kurguda, yıllardır ilçe yakınlarında donanımlı bir eğitim olanağı sağlayan bir lise olmayışı sadece bir ortaokulla hayatlarına devam etmeleri ve bu konunun yapıt boyunca Almanca öğretmeni dışında, asıl dile getirmesi gereken kasaba sakinleri tarafından dile getirilmemesi bu durumu ortaya koyan bir örnek teşkil etmiştir.

Yazarın kurguladığı uzam içerisindeki halk içinde bulunduğu bu cahil konum ışığında devleti kendilerinin ulaşamayacağı, sorunlarını paylaşıp çözüm bulamayacağı ve rüşvetle iş yapan, çok nadir ziyarete gelen bir kurum olarak görmektedir. Devlet hakkında ortaya çıkan bu doğrultudaki düşünceler rüşvet kavramına vurgu yapan “Bizim kendilerine camuş kurban ettiğimizi görünce hamiyete gelecekler ondan gayrı iste de iste...⁴”(Zübük, 57) satırlarıyla

³ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

⁴ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

sunulmuştur. Ayrıca devletin halkla ilgilenmemesi, ona göz kulak olmaması durumu ise “Bildik bileli kasabamıza hükümetten bir büyük gelmemiş. Bu ilk gelişleri⁵.” (Zübük, 56) sözüyle ifade edilmektedir.

Halkın devlet kurumu hakkındaki bu yanlış görüşleri, devletin halka karşı ilgisizliği sonucunda etkisini devam ettirmektedir. Devlet, halkı ziyaret etmediği, sorunlarını denetlemediği, iktidara, gerçekleştirdiği hizmetlerle halka daha iyi bir yaşam alanı sunmak için geçtiğini hissettiremediği müddetçe halk, devletin gerçek görev tanımını olan bu maddeleri anlayamamakta ve özümseyememektedir. Böylelikle yazar, sosyal devlet yapısında vergilerin halka dönmesi açısından, yararlı bir eylemin olmayışına dikkat çekmiştir. Devlet yapısı sadece otorite sağlamak ve halkı sindirmek üzerine kurgulanmış gibidir. Yazar bu nedenle halkın devlet, hükümet ve ülkeyi yönetenler hakkındaki önyargılarına da değinmiştir.

2. 2.Zübük’ün Doğuşu

“Zübük” ün doğuşunu açıklayabilmek için önce anlamını kavramak gerekir. Aziz Nesin’in , *Zübük* adlı yapıtında İbrahim Zübükzade aslında bir temsildir. Herkesin içindeki, ortam buldukça çıkmaya çalışan çıkarıcılığın, kurnazlığın, bencilliğin bir temsili...Her koşulda öncelikle kişisel çıkarlarını gözeten ve kendi kişisel hedeflerini ve arzularını tatmin etmek için insanların gözlerini boyayan bir figürdür. Kendini sahip olmadığı özelliklere sahipmiş gibi göstererek ait olduğu toplumu peşinden sürükleyen çıkarıcı ve kurnaz bir karakterdir. Zübükzade’nin bu özellikleri yapıtta birey-toplum çatışması üzerinden ele alınmıştır.

⁵ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

İbrahim Zübükzade aynı zamanda çevresindeki kişilere göre nispeten daha fazla okumuş bir figür olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte halkın yaşadığı sorunları ve devletin bu sorunlar karşısındaki ihmalkar davranışlarını görmekte ve bu durumu kurnaz zekasıyla birlikte lehine çevirmektedir. Bu durum çerçevesinde de yazar, kurnazlık kavramını İbrahim Zübükzade üzerinden işlemiştir. Yazara göre kurnazlık, "doğru olmayanı" "doğru" imiş gibi göstererek, kendi çıkarı için doğrunun peşinde olan akli yanıltma çabalarının tümüdür.

İbrahim Zübükzade'nin açık göz bir diğer deyişle kurnaz olarak tanımlanmasını sağlayacak tutumlarından biri ebe Hayriye Hanım, Alucanlı Sabri Ağa, terzi Cemali, kalaycı Kör Nuri gibi çeşitli karakterleri işlerini yapacağı vaadiyle türlü yollardan sayısız kere dolandırmasıdır. Figürlerin her biri kendi başlarından geçen olayları, anlatıcı niteliği kazanarak 22 bölümün her birinde teker teker anlatmışlardır. Her birinin kendi bakış açısıyla olayı anlatması ise okuyucuya olaylara farklı pencerelerden bakma imkanı vermiştir. Yapıtta yer alan "Hepimize attığı kazıkların bir ucu gök kubbesine, bir ucu yedi kat yerin dibine varmış⁶." (Zübük, 82) sözleriyle de bireylerin Zübükzade'den çektikleri anlatılmaktadır.

Yapıt süresince İbrahim Zübükzade figürünün kurnaz ve yalnız kendi çıkarını gözetken bir figür olarak nitelendirilebilmesinin bir nedeni de halkın saflığını ve eğitimsizliğini kullanarak halkı dolandırmasıdır. Bu durumun önemli bir örneği yapıtın "Zübükzade, Avukat Burhan Bey'i Nasıl Yedi?" bölümünde de gösterilmektedir. Zübükzade'nin halkın "Müslüman" oluşuna dikkat çekmesi ve halkı süslü bir caminin eğitimden çok daha önemli ve çok daha gerekli olduğuna ikna etmesi dinin ve cahilliğin halkı manipülasyona ne kadar açık hale getirdiğini ve Zübük'ün kurnazlığıyla bu olguyu nasıl lehine çevirdiğinin göstergesidir. İbrahim Zübükzade'nin Avukat Burhan'ın okul açma isteği üzerine söylediği "Biz bu yabancı ve zararlı

⁶ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

cereyanlara kapılmış sözlerin ne demeye geldiğini anlarınız çok şükür.” sözleriyle de yazar halkın Zübükzade liderliğinde eğitimi dinin önünde bir engel ve bahane olarak gördüklerine dikkat çekmiştir.

Halkın eğitim seviyesinin düşüklüğü, farklı yollarla sömürülmesini de kolaylaştırmıştır. Yazar bu yapıtında sömürü yollarından biri olan dini de böylelikle ele almıştır. Zübükzade ise dinine bağlı ama okuma yazması olmayan bunun bir sonucu olarak da din eksenini etrafında düşünmeye ve sorgulamaya uzak bir halkı sindirmenin kolaylığının farkındadır ve bu eğitim eksikliğini yarattığı durumun farkına varıp halkı sömürme yoluna gitmiştir. Bulunduğu ilçenin vatandaşlarına hiçbir yararı ve yardımı dokunmamış Zübükzade'nin, seçimler yaklaşırken ilçeye cami yaptırma girişimleri de bundan kaynaklanmaktadır. Avukat Burhan'ın cami yapımı için dernek kurulurken sarf ettiği eğitimin önemine ve gerekliliğine dikkat çeken dolayısıyla da camiden önce bir okul yapılması gerekliliğini gösteren “Namaz evde de kılınır. İlle cami gerekmez. Okul öyle değil, çocuklar evde okuyamaz, okul ister⁷.”(Zübük, 193) şeklindeki cümlelerini dinin etkisiyle güçsüzleştirmiş ve halkın bunlara inanmasını engellemiştir. Bu etkisizleştirme Zübükzade'nin “Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz. Sen kendine gel bir yol! Biz bu yabancı ve zararlı cereyanlara kapılmış sözlerin ne demeye geldiğini anlarınız çok şükür...Bunlar hep komünist oyunları...⁸”(Zübük, 192) sözlerinde okulu “zararlı ve yabancı” sıfatlarıyla nitelemesiyle ve okul açılma eyleminin dünyanın dört bir yanındaki bütün çocuklar için olan gerekliliğiyle zıt düşen bir “komünist oyunu” olarak nitelendirmesiyle ifade edilmiştir. Bunun bir nedeni de cami için sadece bir hoca okul ve eğitim için ise donanımlı öğretmenler gerekmesidir. Zübükzade sadece seçimleri kazanmak adına halkın gözüne hoş görünmek için en kolay olan cami yapımını seçmiştir fakat bu durumun

⁷ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

⁸ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

halkın ihtiyaçlarıyla bir ilgisi yoktur. Tek yönlü dünya algısıyla zayıf düşen halk bunun gibi birçok yalana ve oyuna inanmış ve Zübükzade tarafından kolayca kandırılmışlardır. Halkın bu durum ve umuda olan ihtiyacının ışığında bütün yaşananları silerek yeniden Zübük'e inanması yapıtta yer verilen "Zübük'ün bu din diyanet işlerinde ne gibi oyunu olabilirmiş. Kötülük bizde. Yüreğimiz çürük, herif ne yapsa bizim millete yaranamıyor"⁹(Zübük, 189) sözleriyle okura aktarılmıştır.

3. Devlet Otorite Boşluğunun Bireye Etkisi

3.1.Devlet otoritesi boşluğunun İbrahim Zübükzade'ye etkisi

Bölgeye gelen Almanca öğretmeninin bir arkadaşına yazdığı mektupta "Anladın ya, herhangi bir Orta Anadolu ilçesinden büyük bir ayrımı olmayan bir yerdeyim işte... Benim daha önce gördüklerimden duyduklarımdan daha yoksul, daha yoksun." ifadeleriyle uzamın sahipsizliği anlatılmıştır. Bölgeye ilk geldiği anda, bu terk edilmişliğin dikkatini çekmesinin nedeni aslında büyük şehir insanı için normalleşmiş küçük detaylarda saklıdır. Kendisinin yaşadığı büyük kentlerde alışık olduğu temizlikte restoranlar, oteller bulamayışı, akşamüstü etrafı aydınlatacak ölçüde ışık veren lambalara bile rastlayamayışı gibi aslında birçok detay, ona geldiği yerin metruk ve kendi yaşam konforundan, standartlarından çok uzak bir yer olduğunu göstermiştir. Devletin ilgilenmediği, kendi haline bıraktığı bir yer... "Bre Hamza Bey, şu temeline tükürdüğüm kasaba kuruldu kurulalı, bunca hükümet gelip geçmiş de hangi

⁹ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

bir ileri gelen hükümet adamı, ‘Varıp bir yol şuncağızlar ne eder, ne işler?’ diye kalkıp gelmiş¹⁰’ (Zübük, 81) sözleriyle otorite boşluğunun yıllardan beri var olduğu açıklanmaktadır.

Yıkılan bir köprüyü bile zar zor yaptırabilen, hatta hükümetle ancak zor şartlar altında iletişim kurabilen halkın ihtiyaçları, devletin onları göz ardı etmesiyle giderilmediği için vaatleriyle halkı kandıran ama icraata geçmeyen Zübükzade’nin, halk içinde kendine önemli bir yer bulmasına ortam hazırlamıştır. Halkı devlet büyükleriyle ahbab olduğuna inandıran Zübükzade’nin, halkın işsizlik, yoksulluk, açlık gibi sorunlarına derman olabilmesi için halk onu kendisi yüceltmıştır. Tıpkı, “Avanıklık Senedi” bölümünde Kır Nuri’nin aslında var olmayan “orman muhafaza memurluğu” adına tayininin çıkması için Zübükzade’ye neyi var neyi yok satarak elindeki tüm parayı vermesi gibi yoksulluktan kırılan halk, otorite olarak bellediği Zübükzade’nin dolandırıcılıkları yüzünden daha da yoksul kalmıştır.

Yapıtta geçen “Bizim gibi avanıklar olduktan kelli, Zübük’ün bize ettiği az bile¹¹.” (Zübük, 179) cümlesiyle de yazar halkın yıllarca değersizleştirilerek yaşamasının bir role dönüştüğümü belirtmiştir. Halk kendine iyi şeyleri layık görmeyen bir halk haline evrilmiştir bu nedendir ki halk Zübük tarafından dolandırılmaya daha açık hale gelmiştir. Bilgisizliğin ve öğrenilmiş çaresizliğin halkın elini kolunu bağlayışı ve Zübük’ün bu durum sonucunda halkı istediği şekilde dolandırabilecek kurnazlıkta olması “Avanıklık senedimiz elinde banka senedinden sağlam bir senet...” sözleriyle verilmiştir. Buna karşın kimi zaman Zübük’ün kurnazlıklarının farkına varıp buna son vermek isteyen halkın artık ona verdikleri bu otoriter gücü kolay kolay geri alamayacaklarının farkına varışı “Kimse etmedi bize, ne ettikse

¹⁰ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

¹¹ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

kendi kendimize ettik. Yılanın başı küçükken ezilecekti. Şimdengeri ne desek boş olan oldu¹².”(Zübük, 139) sözleriyle ele alınmıştır.

Halk adeta sömürülmeyi tercih etmiştir ve yazar, halkın bu durumuyla bu tür cehalete ve açlığa terk edilen toplumların benzer sonuçlar yaşayacağına dikkat çekmiştir. Halkın sorunlarının çözüleceğine yönelik umuda olan açlığı da onları Zübükzade'nin her dediğine inanmaya itmiştir. Zübükzade'nin vaatlerinin bir tanesinin bile doğru çıkmasına dair besledikleri umut onların Zübükzade'nin peşinden gitmelerine neden olmuştur, verilen vaatler Zübükzade'nin ifadesiyle halkın “karın ağrısının ilacı” olmuştur. Bulduğu durumdan daha yoksul ve daha muhtaç bir konuma düşemeyecek halk cami yaptırma, köprü yaptırma, iş bulma gibi vaatlerin çoğunun gerçekleşmeyeceğini bilmesine rağmen “ya gerçekleşirse” umuduyla Zübükzade'yi ve Zübükzade'nin halk üstünde kurduğu otoriteyi kıramamıştır. Muhalif Kadir Efendi'nin “Evet, herif yalan demeye yalan diyor, biliyoruz. Velakin, ya yalan değilse¹³...” (Zübük, 82) sözleri de bu durumu aydınlatmıştır. Onlar, Zübükzade'ye inanmak istemişlerdir çünkü şu an için görebildikleri başka bir kurtuluş yolu bulunamamıştır. Uzam halkının inancı şu yöndedir: Ya Zübükzade'nin dedikleri gerçek çıkar ve sorunlarından birkaçı çözülür ya da Zübükzade yine yalan söylemiş olur ve en başa dönmüş olurlar. Bunun bir sonucudur ki ellerinde paraları dışında kaybedecekleri bir şeylerinin olmaması onları bu son umut kırıntılarının ışığında Zübükzade'nin peşinden gitmeye sevk etmiştir.

Zübükzade'nin halka verdiği sözlerin, bir vaatten öteye gidememesi ve Zübükzade'nin halkın sorunlarını çözebilecek yetkinlikte ve kapasitede biri olmaması halkın sorunlarının çözümsüz kalmasına neden olmuştur. Bu sorunların sürekliliğinin hükümet tarafından

¹² Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

¹³ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

çözülmemesi de devletin sosyal yapısıyla bir tezat oluşturmuş ve halka karşı devleti yanlış bir bakış açısıyla empoze etmiştir. Halk, hükümeti, kasabaya geldiğinde kasabayı en iyi şekilde süslemeleri gereken, yokluk ve sıkıntı içinde yaşarken hükümet adına gelenleri bolluk içinde ağırlamalarını gerektirecek ulaşılamaz bir sistem olarak görmüştür. Bu durum vali, kasabaya teftişe geleceği zaman yapılan hazırlıklarda gösterilmiştir. Hamza Bey, Kasap Osman ve Berber Hakkı arasında geçen konuşmalarda vali geldiğinde kesilecek kurban sayısı bir koyundan “bir camuşa” kadar çıkmıştır. Bunun üzerine “Demek belediyenin bütçesi sıfır tüketecek¹⁴.”(Zübük, 56) ve “Şimdi bu vali gelecek. Böylece namlı bir valiye bana kalsa bir pare top azdır. Aman beni adam yerine koymadılar diye alınır malınır da...” sözleriyle de yoksul olan kasaba sakinlerinin bu yoksulluğu olabildiği kadar göstermemeye çalışarak yeterli olmayan bütçesine rağmen şatafatlı bir karşılama yapmaya çalıştıklarının göstergesidir. “Bizim kendilerine camuş kurban ettiğimizi görünce hamiyete gelecekler ondan gayrı iste de iste¹⁵...”(Zübük, 57) sözleri bu şatafatın asıl nedeninin devlet işlerinin ancak böyle yürüdüğü, ihtiyaçlarını ancak böyle karşılayacakları görüşünün otorite boşluğuyla birlikte halka yerleşmesidir.

Kasabanın devletle ilgili bu görüşlerinin sonucu olarak da halk kasabaları için milletvekili seçerken onları bu ulaşılmaz hükümete ulaştıracak, tuttuğunu koparan kişiler aramışlardır. Halkın çaresizliği, onları bilginin değil herhangi bir konuda bir işi becerebilmenin üstün olduğu düşüncesine inandırmıştır. Bu durumu kitaptaki figürlerden Çiftverenoğlu “Bilgiliymiş, bilirmiş, edermiş, baba çıksın onun bilgisine...Bize bilgi değil efendi, iş beceren, kotaran, adam gibi adam gerek¹⁶.”(Zübük, 197) sözleriyle ifade etmiştir.

¹⁴ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

¹⁵ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

¹⁶ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

Yapıtın “Hükümetin Ta Kendisi” bölümünde Muhafız Kadir Efendi, İbrahim Zübükzade’nin vaatlerine her seferinde inanmalarını ve dolandırılmalarını “kumara” benzetmiştir. Tıpkı kumarda neden olunan zararı telafi etmek için insanın tekrar tekrar oynaması gibi Zübükzade’nin neden olduğu ekonomik ve duygusal zararı telafi etmek için de kasaba halkı ona tekrar ve tekrar inanmıştır. Bu benzerliği de “Kumarda insanın parayı verdikçe veresi gelir, he mi? Neden? Çünkü zararını çıkaracak da kurtulacak. Bizim de Zübük’ün yalan dolanına inanır görünmemiz bundandır işte¹⁷.”(Zübük, 82) sözleriyle dile getirilmiştir. Yazar, halkın zayıflığının farklı sömürge kollarını ortaya çıkardığını ve çıkaracağını bu şekilde okura sunmuştur.

Yazar, hepimizin içinde küçük küçük parçalar halinde var olan bu Zübüklüğün bir bedende birleşince Zübükzade’nin ortaya çıktığını vurgulamıştır böylelikle insanın içinde barındırdığı zübüklere dikkat çekmiştir. “Zübük” olgusunun bir tek İbrahim Zübükzade’de olmaması, başkalarının da bu özelliklere sahip oluşu “Aklı Evvel Bedir Hoca derler, burada nadide yetişir cinsten, gayetle kıymetli bir namussuzumuz daha var. Velakin ne de olsa alçaklık mesleğinde Zübükzade İbraam Bey’in eline su dökemez¹⁸.”(Zübük, 11) sözleriyle belirtilmiştir. Yazar, herkesin içinde az da olsa bir zübüklük olduğuna dikkat çekmiştir. Kimi zaman bu zübük yanımızla savaştığımızı ama kimi zaman da ona yenildiğimizi belirtmiştir. Bu durum sadece Doğu ilçeleri ya da devlet tarafından unutulmuş küçük kasabalarda olan bir durum değildir. Tıpkı Almanca öğretmenin de son mektubunda “Bu zübükler her yerde var, biz zübükler nerde varsak onlar da orda¹⁹...” (Zübük, 264) ve “Her gittiğim yerde bu zübükleri göreceğimi biliyorum²⁰.” (Zübük, 264) sözleriyle ifade ettiği gibi asıl anlatılmak istenen, onları bizim

¹⁷ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

¹⁸ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

¹⁹ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

²⁰ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

yarattığımız, içimizdeki insan doğasına özgü duyguların yarattığı ve biz var olduğumuz sürece onlar da var olmaya devam edecektir.

3. 2.Devlet otoritesi boşluğunun Almanca Öğretmenine etkisi

Yapıtta, uzama adı verilmeyen ya da dış görünüşünden bahsedilmeyen bir Almanca öğretmeni gelmiştir. Yazar öğretmeni tensel özelliklerinden ziyade duygularını, düşüncelerini öne çıkarmak için bu şekilde vermiştir. Almanca öğretmenin bölgeye gelişi, geldikten sonra bir arkadaşına yazdığı mektupla verilmiştir. Bu mektupta ilçeye yeni gelmiş, daha kimseyi tanımayan biri olan Almanca öğretmenin bölge ve bölge insanları hakkındaki ilk ve tarafsız gözlemleri verilmiştir, bu yönüyle Almanca öğretmeni Aziz Nesin'in sözcüsü konumundadır. Almanca öğretmeni, halkın ve çevrenin bakımsızlığını, insanların sıradan, hareketsiz yaşamını betimlemek için “İlk bakışta, insanlar bile, uzun zamandır yattıkları topraktan daha yeni kalmışlar da, üstlerini başlarını silkelememişler gibi görünüyor. Derileri, bakışları bile tozlu dumanlı²¹...”(Zübük, 101) ifadelerini kullanmıştır. Halkın da bu durumu, kendi eylemsizliklerini kabullenişlerini sık sık tekrar edilen “ölü toprağı serpilmiş” ifadesiyle dile getirmiştir. Halkı canlandırma, onlara enerji verme umutlarından bahsetmiş ve aslında ona hayat veren durumun sahip olduğu bu umutlar olduğuna dikkat çekmiştir.

İlerleyen bölümlerde yazdığı bir diğer mektupta ise kendi hallerinde dünyadan habersiz yaşayan halkın tutunduğu tek kişinin konuşmalarının büyük bir bölümünü kaplayan Zübükzade olduğunu anlatmıştır. Aynı zamanda yapıt boyunca halkın konuşmalarından ve düşüncelerinden dolayı olarak verilen eğitimsizlik sorununu “Bu ilçenin bağlı olduğu ildeki lisede Almanca öğrenimi, Almanca öğretmeni yok. Bu yüzden buradaki ortaokulu bitiren

²¹ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

çocuklar ildeki liseye devam edemiyorlar²².”(Zübük, 155) ve “Aslında hepsi laf... Ne burada Almanca öğrenen var, ne başka lisede²³.”(Zübük,155) sözleriyle doğrudan ifade etmiştir. Bununla birlikte eğitim sisteminin ezbere ve sınıf geçmeye dayandırılmasının yanlışlığını da belirtmiştir. Aynı mektupta umutsuzluğun içinde bir karabasan gibi yayıldığını ve halka ilaç olma, onları canlandırma, iyileştirme umutlarının teker teker söndüğünü “Buradan sana ilk yazdığım mektupta ne denli umutluydum²⁴.”(Zübük, 156) ve bunu takiben kaleme alınmış “Biliyorum, bu kez ellerim bileklerimden kopacak. Böyle böyle, parça parça döküleceğim burada. Böyle böyle biteceğim²⁵.”(Zübük, 156) sözleriyle belirtmiştir.

Almanca öğretmenine hayat veren, halka ilaç olma umutlarının kaybolmasıyla, benliğini besleyen enerjisini yitirdiğini ve bölge insanlarından bir farkı kalmadığını “Uyuştum kaldım. Ben de onlara şimdi onlar gibi anlamsız anlamsız gülerek...hal hatır soruyorum²⁶.”(Zübük, 222) sözleriyle ifade etmiştir. Almanca öğretmenin umudunun sönüşü, onun da artık tıpkı halk gibi kabullendiği “Kasabaya serpilen ölü toprağı benim de üzerime yağmaya başladı²⁷.”(Zübük, 155) sözleriyle dile getirilmiş ve bu durum karşısında geliştirdikleri öğrenilmiş çaresizliği göstermiştir. Bu durum kısa süre içinde kasaba sakinlerinin boğulmuş havasını başkalarına aktardığını ve bu havanın insanı yavaş yavaş tükettiğini ortaya koymuştur.

Almanca öğretmenin de halkın çaresizliğine, bölgeye geldikten kısa bir süre sonra, ortak olmasının nedeni ise hükümetin bu ilçeden neredeyse tamamıyla elini eteğini çekmiş olması ve sahip olunan umutların gerçekleştirilebileceği bir ortamın asla oluşmamasıdır.

²² Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

²³ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

²⁴ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

²⁵ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

²⁶ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

²⁷ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

Almanca öğretmeninin sahip olduğu nice umutlar, ancak ilçede yetkili kişilerin varlığı ya da hükümetin sahip olduğu bu yetkili kişilere kolay ulaşılma imkanları doğrultusunda gerçekleştirilebilir umutlardır. Yazar böylelikle eğer kişinin yardım alabileceği bir hükümet temsilcisi yoksa, halkı geliştirmeye dair bu umutların da giderek söneceğini çünkü ilçenin bütün sakinlerini canlandırmanın kişinin tek başına altından kalkabileceği bir şey olmadığını okura sunmuştur. Aziz Nesin, bu mektuplarda Almanca öğretmenin giderek sönen umutlarıyla da devletin halk tarafından ulaşılabilirliğinin ve aktif varlığının önemine dikkat çekmiştir. Benzer şekilde Almanca öğretmenin son mektubunda hükümetin halkı bilgilendirmesi ve bilinçlendirmesi gerekirken halkın bilgisizliğine göz yummasını “Halk hiçbir şey bilmiyor, hiçbir şey sezemiyor. Bilsen, sezse, bunca yüzyıllardan beri aldatılır, kandırılır mıydı²⁸?”(Zübük, 223) ve bundan sonra sarf ettiği “Gerçekten bu halkın bilip öğrenmesini istememişiz. İsteseydik, önce halkımızı bütün acı gerçekleriyle tanır, ondan sonra ne yapmamız gerektiğini düşünürdük²⁹.”(Zübük, 223) sözleriyle devletin, halka olan yaklaşımını eleştirmiştir. Almanca öğretmenin eleştirdiği bu durumun gerçekleşmesinin ve devam etmesinin nedeni aslında ülkeyi yönetenlerin kendileri varlık içinde yaşarken açlık, yokluk ve işsizlik gibi sorunlarla savaşıyor hayatta kalamaya çalışan halkın yoksulluk içinde yaşamasına göz yummasıdır. Yazar yapıt boyunca vurguladığı sosyal devlet kavramını bu acı gerçek üzerinden dile getirmiştir. Halkı bilgilendirmek için Almanca öğretmenin de dediği gibi önce halkı tanımak gerekir. Halkı tanımak beraberinde halkın bütün sorunlarından haberdar olmayı ve bunlara çözüm aramayı getirir. Savaşın yeni çıkmış, ekonomisi çökmüş hükümetin bu sorunların çözümüne yetecek gücü ve kaynağı yoktur. Bu durum da devlet adamlarının bilgisiz halkın bilgisini ve gelişmişliği artırmak yerine bilgisizlik ve eylemsizliklerini sürdürmelerine yönelik politikalar izlemelerine neden olmuştur çünkü ülkeyi yönetenlerin adaletten ve doğruluktan uzak tutumlarını

²⁸ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

²⁹ Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

sürdürebilmeleri için cahil bir halka gereksinimleri vardır. Bu nedenle yöneticiler halkın bir bilinçten yoksun olduklarının farkındalığıyla halkı ve halkın sorunlarını görmezden gelmişlerdir. Böylelikle de devletin yüce ve güçlü bir kurum olduğunu olgusuna leke sürülmemesini sağlamıştır.

Almanca öğretmenin bütün bu mektupları ışığında yazar, devlet otorite boşluğunun, vatandaşların sorunlarına ve şimdiki olumsuz yaşam standartlarına duyarlı kimselerin giderek bu duruma duyarsızlaşmasına ve durumu kabullenmelerine neden olduğunu göstermiştir. Bunun nedeni uzam gerçekliğinin bu olumsuz şartlar olması ve bunun halk üstünde yarattığı egemen güç olan öğrenilmiş kabullenmiş durumudur. Olması gereken sosyal devlet kavramı yerine sahip oldukları devlet kavramını kabullenmiş bir halk bile kendisi için savaşmazken ve bu sorunların aslında birer sorun olduğunu bile fark etmezken bu duruma duyarlı kimselerin bu özelliklerini fazla sürdüremeyecekleri öne çıkmıştır.

4. Sonuç

Aziz Nesin'in Zübük adlı yapıtında devletin ilgisizliğinin yarattığı otorite boşluğunun topluma ve bireye etkisi odak figür İbrahim Zübükzade kimliğinde incelenmiştir. Yapıt boyunca yazarın kara mizah unsuruyla eleştirel bir biçimde ele aldığı olaylar, otorite boşluğunun başka bir kişinin kimliğinde tamamlanmaya çalışılmasının, halkın içinde bulunduğu eğitimsiz ve cahil konumu körüklediğini okura sunmuştur.

Yapıt boyunca verilen olaylar ışığında da hiçbir şekilde kendisini değiştirip geliştirmeye çalışmayan halkın, sömürülmeyi adeta tercih ettiği gösterilmiştir. Bununla birlikte bilgisizliğin ve son bir umut ışığının güçlendirdiği “Zübük” olgusuna değinilmiştir. Herkesin kimliğinde

kendine yer bulan kurnazlığı, bencilliği, çıkarıcılığı, manipülasyonu ve yalanı simgeleyen politikacı Zübük olgusunun tek bir bedende birleşmesiyle ortaya İbrahim Zübükzade çıkmıştır.

Kendi hedefleri ve arzuları doğrultusunda halkı istediği gibi kullanan Zübükzade, kurnaz zekasıyla yapıt boyunca halkın saflığından ve cehaletinden yararlanmış ve eğitimsiz halk için önemli bir yer teşkil eden din olgusunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır. Zübükzade'nin istediği şeyleri tereyağından kıl çeker gibi yapabilmesinin nedeni devletin bu kasabaları hiçbir şekilde denetlememesi ve onları başı boş bırakması olduğu gösterilmiştir.

Yıllardır süregelen bu başı boşluğa insanlar da alıştığı için bu durumu tersine çevirmek için kimsenin bir şey yapmadığına ve aksini düşünüp halk için, refahları için bir şeyler yapmak isteyen kimselerin de bir zaman sonra diğer herkes gibi duyarsızlaşmaya başlaması olgusu Almanca öğretmeninin yazdığı mektuplarla ele alınmıştır. Yazar, bu gibi durumların otorite boşluğu hüküm sürdüğü devam edeceğine çünkü bu tür umutların gerçekleşmesinin bölgedeki yetkili kişilerin varlığıyla paralellik gösterdiğine dikkat çekmiştir. Coğrafya bir bütündür ve ülkeyi yönetenler de sınırlar içinde kalan her yere aynı eşitliği ve adaleti sağlamalıdır. Uzam halkını bir başına bırakmış devlet olgusunun bu durumla çelişen varlığı ise her türlü umut ışığının kaçınılmaz bir şekilde bir bir söneceğini gösterilmiştir.

Son olarak Zübük olgusunun sadece otorite boşluğundan doğmadığı, içimizdeki çıkarıcılığımızın bir sonucu olarak ortaya çıktığı için biz insanlar ve insanı duygularımızdan biri olan çıkarıcılık ve bencillik var oldukça, toplumda “Zübüklerin” de her zaman var olacağına dikkat çekilmiştir. Buna karşın içimizdeki bu duyguları bastırmayan, eşitliği sağlamayan ve halkın refah seviyesini yükseltmeyen “vurdumduymaz” bir yönetimin varlığında Zübükzade olgusunun daha kolay ve köklü bir şekilde hayat bulduğu ifade edilmiştir. Bu noktada halkın

ihtiyaçlarını gözeten sosyal bir devlet gücünün varlığının önemine ve gerekliliğine, yapıt boyumca yapılan eleştiriler ışığında dikkat çekilmiştir.

Yazarla özdeşleşmiş kara mizah unsurunun bir getirisi olarak yazarın kullandığı güldüren ama düşündürten, her bölümünde dolaylı ya da doğrudan bir eleştiriye yer veren, olabildiğince yalın ve yerel deyişlere yer veren üslup tarzı da kurguda işlenen olayın ciddiyetinin ve vahimliğinin anlaşılmasına yardımcı olmuştur.

Kullanılan karakter çeşitliliği de hem olayları farklı bakış açılarından vererek olaya yeni bir boyut kazandırmış hem de eğitimsizinden, askerine; kaymakamından, öğretmenine kadar herkesin devlet kontrolünün olmadığı bu kasabada, bir başlarına bırakılmanın zorluğunu çektiklerini göstermiştir.

Ana hatlarıyla bakıldığında yapıt “Zübük olgusu, bu olgunun doğuşu, topluma ve bireye etkisi üzerine kurulmuş eleştirel nitelikte bir yapıttır. Gerek karakter çeşitliliğiyle gerek üslubuyla gerekse Aziz Nesin’in yarattığı “Zübüklük” olgusuyla yapıt, yönetimin aksayan ve sosyal devlet yapısını yitiren yönlerini eleştirmiştir. Bunun yanı sıra tek suçlunun devlet olmadığını halkın da bir o kadar suçlu olduğunu gözler önüne sermekte ve inceden inceye çözüm yolunu okuruna göstermektedir. Halk da devlet de aynı şekilde izin verdiği ve göz yumduğu için aramızda İbrahim Zübükzade’ler baş göstermiştir. Bu ilk değildir son da olmayacaktır. Biz kendimizi, bakış açımızı düzeltmediğimiz, eğitimin bilginin topluma yararlı birer vatandaş olmak için gerekli olduğunu anlamadığımız sürece bu durum devam edecektir. “Zübük” olgusunun devamlılığını bizden başka sağlayacak bir diğer unsur ise içimizde bu kurnazlık, çıkarıcılık, yalancılık duygularını perçinleyecek bu duygulardan halkın duygusal ve ekonomik zarar görmesini engelleyecek bir devlet gücünün var olmamasıdır. Bütün bunları

düzelterek ancak bu olguyla baş edebiliriz ve umutsuz bir halkın zarar görmesini önleyebiliriz. Aziz Nesin “Zübük/ Kağı Gölgesinde İt” yapıtının başından sonuna kadar okuyucusunu bu görüşler ışığında aydınlatmakta ve bu sorunu yaratanın bizler olduğumuz gibi çözümünün de bizde olduğuna dikkat çekmiştir.

5. Kaynakça

Bezirci, Asım; Taner, Refika. *Zübük Romanına İlişkin Yargı*

Nesin, Aziz. *Zübük/ Kağı Gölgesindeki İt*. İstanbul: Nesin Yayınevi

Tiritoğlu, Begüm. *İçimizdeki Zübük*. Uluslararası Bakalorya Programı Türkçe A1 Deri Bitirme Tezi